

بررسی اقدامات سیاستی دولت در پشتیبانی از کسب و کارهای خانگی

رضا نوری

۱. دانشجوی کارشناسی رشته علوم اجتماعی، دانشگاه یاسوج

چکیده

در دنیای کنونی وجود کسب و کارهای خانگی در هر کشور و جامعه از عناصر حیاتب اقتصاد آن کشور است. اگر به این مشاغل توجه لازم و کافی گردد و از صاحبان کسب و کارهای خانگی حمایت های لازم صورت گیرد، می توان گفت شاید بهترین اقدام برای کاهش نرخ بیکاری، خود اشتغالی در منازل است. با گسترش و رشد این مشاغل، علاوه بر کاهش بیکاری به کاهش قیمت تمام شده محصولات تولیدی، افزایش درآمد خانوار و توسعه خلاقیت و نوآوری در جامعه می شود. پژوهش حاضر به تحلیل سیاست های وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حمایت از مشاغل خانگی پرداخته است در این راستا با توجه به رویکرد الگوی سیپ و تحلیل مبتنی بر زمینه و با استفاده از روش پژوهش کیفی تحلیل مضمون ابتدا به بررسی قوانین و مقررات وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی در حمایت از مشاغل خانگی پرداخته شد و ۳۰ مصاحبه عمیق با صاحبان مشاغل خانگی انجام شد و پس از تجزیه و تحلیل داده ها در قوانین و مصاحبه ها، مسائل و نیازهای صاحبان و متقاضیان مشاغل خانگی مطرح گردیدند که عبارتند از تبعیض جنسیتی محدودیت های قانونی ساعات کاری، زیاد تداخل کار با وظایف خانوادگی، مقررات دست و پاگیر، نارضایتی از بیمه های اجتماعی به روز نبودن آموزشها و تمایل به شیوه آموزش استاد شاگردی، عدم نظارت بر اجرای قوانین ضعف در بازاریابی کافی نبودن تسهیلات بانکی عدم ثبات اقتصادی و نرخ بالای رشد تورم محدودیت در دسترسی به فضای مجازی و نارضایتی از بازارچه های شهرداری می باشد.

واژگان کلیدی: کسب و کار خانگی، سیاست های وزارت تعاون و رفاه، وام، بیمه

مقدمه

کسب و کارهای خانگی در ایران سابقه دیرینه دارند. بسیاری از صنایع دستی که امروزه هم وجود دارند، در منازل و محل سکونت افراد تولید می شده اند. به طور کلی کسب و کار خانگی پدیده جدیدی نیست، بلکه در نتیجه تغییرات و تحولاتی که در فعالیت های اقتصادی - اجتماعی امروز به وجود آمده به آن توجه بیشتری شده است و این نوع کسب و کارها روز به روز گسترش و توسعه می یابند. منظور از مشاغل یا کسب و کارهای خانگی، آن دسته از فعالیت هایی است که توسط عضو یا اعضاء خانواده در فضای مسکونی در قالب یک طرح کسب و کار بدون مزاحمت و ایجاد اخلاص در آرامش واحدهای مسکونی همجوار شکل می گیرد و منجر به تولید خدمت و یا کالای قابل عرضه به بازار خارج از محیط مسکونی می گردد (ماده ۲ قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، ۱۳۸۹).

با توجه به گسترده شدن روز افزون مشاغل خانگی و اهمیت نقش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حمایت از این مشاغل، تحقیق حاضر سعی دارد تا با شناخت سیاست های موجود در زمینه حمایت از مشاغل خانگی در ایران و شناسایی نقاط قوت و ضعف این سیاست ها، دریابد که آیا سیاست های وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با شرایط متقاضیان مشاغل و کسب و کارهای خانگی در ایران تناسب دارد یا خیر. همچنین تلاش بر این خواهد بود تا در پایان تحقیق، راهکارها و پیشنهادهایی جهت ارتقاء سیاست های موجود برای حمایت از مشاغل خانگی در ایران ارائه شود.

در حال حاضر فارغ التحصیلان زیادی در کشور وجود دارند که بیکار هستند و امکان عرضه مهارت آن ها در فضای بیرون وجود ندارد. همچنین افرادی هستند که تمایل ندارند خارج از خانه مشغول فعالیت شوند. مشاغل خانگی می تواند فرصت بسیار مناسبی برای این دسته از افراد باشد. کسب و کار خانگی از نظر ایجاد شغل، نوآوری در عرضه محصول یا خدمات، موجب تنوع و دگرگونی زیادی در اجتماع و اقتصاد هر کشور می شوند.

بسیاری از فعالین مشاغل خانگی با مشکلات دیگری هم رو به رو هستند به این صورت که آن ها انفرادی فعالیت می کنند و با مشکلات عمده ای نظیر: عدم دسترسی به تسهیلات، دارایی لازم و تجهیزات و امکانات پشتیبانی، عدم توانایی در ارائه محصول به صورت تخصصی و عدم قدرت چانه زنی در مقایسه با بنگاه های صنعتی و کارگاهی مواجه هستند. فرای (۱۹۹۳) بیان می دارد که موانع اصلی توسعه کسب و کارهای خانگی شامل: عدم تخصص، نبود بازار، موانع اطلاعاتی، عدم تأمین مالی، موانع قانونی و عدم وجود طرح کسب و کار می باشد. هیسریچ (۱۹۹۹) مسائل مالی گرفتن وام، مشکلات شخصی، کمبود مشاور، عدم ارتباط با دیگر کار آفرینان،

کمبود تجارب مدیریتی و بالاخره بی تجربگی در جذب افراد به منظور کمک در فعالیت ها را از عمده ترین مشکلات پیش روی افراد کارآفرین در مراحل اولیه شروع کار برشمرده است.

به نظر می رسد وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به عنوان یکی از اصلی ترین و مهم ترین دستگاه های متولی اشتغال می تواند با اعمال مدیریت کارآمد گام های مؤثری را در حل مشکلات اساسی کسب و کار خانگی بردارد. اما متأسفانه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به دلایل مختلف هنوز نتوانسته از ظرفیت ها و توانمندی های اقشار مختلف مردم در قالب تشکیل تعاونی های خرد و کسب و کار خانگی در جهت ایجاد اشتغال، بهبود فضای کسب و کار و افزایش رفاه عمومی گام های اساسی بردارد. این گونه مشاغل نیاز به حمایت های فراوانی دارند تا تبدیل به صنایع بزرگتر شوند زیرا این صنایع در ابتدا کوچک و خرد هستند و برای بزرگتر شدن نیاز به حمایت مالی و معنوی دارند. متناسب بودن سیاست های اتخاذ شده با نیازها و شرایط متقاضیان کار می تواند تأثیر مثبتی بر کارایی متقاضیان داشته باشد. در واقع بهبود وضعیت مشاغل کوچک خانگی، افزایش درآمد و تولید ثروت در جامعه را به دنبال خواهد داشت (سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی).

سیاست های حمایتی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید در جهت تأمین نیازهای صاحبان مشاغل خانگی باشد و این افراد علاوه بر حمایت های مالی و اعطای تسهیلات و وام ها برای شروع و ادامه کار خود، نیاز به حمایت های معنوی و آموزش برای بازاریابی محصول خود دارند. همچنین این سیاست ها باید بستری را فراهم کند تا افراد بتوانند کالای تولیدی خود را به دیگران معرفی کنند و به فروش برسانند مانند برگزاری نمایشگاه های متنوع. زیرا اکثر صاحبان مشاغل خانگی در بازاریابی و فروش محصولات خود دچار مشکل هستند و این نیاز مهمی محسوب می شود.

بر اساس فهرست مشاغل خانگی که در سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی توسط دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی ارائه شده است، دسته بندی کسب و کارهای خانگی در ایران به ترتیب عبارتند از: (۱) صنایع دستی، (۲) فرش دستباف در رشته های مرتبط به صنایع، (۳) فعالیت های تولیدی (صنعت و خدمات)، (۴) امور تولیدات دامی، شیلات، صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی، عشایری، امور تولیدات گیاهی و (۵) فعالیت های فرهنگی و هنری می باشد. همچنین در سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، آماری که از مشاغل خانگی تا سال ۱۳۹۷ ارائه شده است، در مجموع ۵۳۳ هزار و ۶۴۹ نفر در سامانه مشاغل خانگی متقاضی راه اندازی این نوع مشاغل بودند و درخواست خود را در سامانه حمایت از مشاغل خانگی ثبت کردند اما بعد از بررسی طرح و ایده متقاضیان در نهایت برای ۲۱۲ هزار و ۷۶۵ متقاضی این نوع مشاغل مجوز صادر شده است. از بالغ بر ۲۱۲ هزار مجوز صادر شده برای راه اندازی مشاغل خانگی، ۱۰۱ هزار و ۵۵۵ نفر تسهیلات دریافت کردند.

کسب و کارهای خانگی

امروزه یکی از مهم ترین عوامل ایجاد ثروت و اشتغال کسب و کارهای خانگی است و نقش عمده‌ای در رشد و توسعه اقتصادی بسیاری از کشورها دارند. کسب و کارهای خانگی به واسطه رشد عواملی چون پیشرفت در ارائه خدمات، سهولت جا به جایی نیروهای کاری، پیشرفت های تکنولوژیک و جهانی شدن بازارها در حال توسعه و گسترش است.

کسب و کار خانگی به معنای استفاده از خانه برای زندگی تجاری است. کسب و کار خانگی می تواند از جنبه های بسیاری به سود اقتصاد باشد. تولید سوغات در خانه یک نوع کسب و کار خانگی در بخش گردشگری است که باعث کاهش فقر در مناطق روستایی و توسعه پایدار می شود (سوریا و گروئن، ۲۰۱۲). از دیدگاه جغرافیایی کسب و کارهای خانگی در مناطق روستایی بسیار مهم هستند. نتایج نشان می دهد امروز کسب و کارهای خانگی و به خصوص خانه یکی از بهترین مکان های استارت آپ ها شده است (ماسون و همکاران، ۲۰۱۱).

کسب و کارهای خانگی، کوچک ترین نوع کسب و کار است و مدیر یا مالک این نوع کسب و کارها بیشتر تمایل دارند که کسب و کار خود را به صورت فردی اداره کنند (گلایبی، ۱۳۹۰). با این که راه اندازی این نوع کسب و کار به سرمایه هنگفتی نیاز ندارد؛ نیازمند مهارت هایی چون مهارت های مدیریت مالی، مدیریت زمان، سازمان دهی یک مجموعه کاری، مدیریت فردی و مهم تر از همه مهارت بازاریابی است (ادوارد و همکاران، ۲۰۰۶).

کشورهای اروپایی در زمینه مشاغل خرد در خانه گام های مثبتی برداشته و با اجرای سیاست های حمایتی از صنایع کوچک و خانگی سهم ارزنده مشاغل خانگی را در تولید، افزایش داده است همچنین بخش قابل توجهی از صنایع در قالب کارگاه های کوچک و خانگی ظهور یافته است (سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی). کشورهای پرجمعیتی مانند چین و هند با استفاده از فضای سایبر در عرصه توسعه مشاغل خانگی به شدت فعال هستند. کشور بنگلادش برای استفاده از تسهیلات کم بهره و کوچک در مناطق فقیر روستایی شرایطی فراهم کرده است که روستاییان از این راه سطح رفاه و درآمد بالاتری را تجربه کنند. در مجموع این که کسب و کار خانگی به عنوان راهکاری مهم برای ایجاد اشتغال و درآمد در همه کشورها وجود دارد و تفاوت میان کشورها در زمینه مشاغل خانگی تنها در ترکیب، مقیاس و اندازه آن ها است (بیگدلی شاملو، ۱۳۸۹). کشور ایتالیا نیز از دو دهه قبل برای توسعه و صنعتی کردن و بکاهش یکاری در مناطقی که کمتر توسعه یافته بود (مناطق جنوبی که بعدها به ایتالیای سوم موسوم شد)، سیاست توسعه و گسترش کسب و کارهای کوچک و خانگی را در پیش گرفت. در مناطق جنوبی ایتالیا بیکاری حتی به بالاتر از نرخ ۲۲ درصد رسید (امامی میبدی، ۱۳۸۳). با توجه به مزیتی که کشور ایتالیا در تولید کفش های چرمی دارد، سیاست های حمایتی خود را در صنایع کوچک و خانگی

و به ویژه در بخش تولیدات کفش و کیف های چرمی متمرکز کرد. بدین منظور در مناطق و محله هایی که جمعیت از تراکم بالایی برخوردار بود، واحدهای تولیدی خانگی خود را در قالب خوشه های صنعتی تقسیم بندی نمود و با تعریف ارتباط واحد های تولید خانگی در قالب این خوشه ها، توانست نرخ بیکاری را به ۲۱ درصد برساند (سام آرام و همکاران، ۱۳۸۸).

از آنجایی که مشاغل خانگی در دسته بندی مشاغل غیر رسمی جای می گیرند، توجه به نظریه های اقتصاد غیر رسمی و هم چنین ویژگی ها و چالش های اشتغال غیر رسمی در مورد موضوع مورد نظر، بسیار مهم می باشد.

مفاهیم پژوهش

الف) بخش خانوار: این بخش کالاها و خدماتی را تولید می کند که در همین بخش مصرف می شود. ویژگی این بخش این است که محصولات آن کمتر به بازار عرضه می شود و فقدان قیمت برای کالاهای تولیدی آن باعث می شود که ارزیابی ارزش کالاها دشوار باشد و در نتیجه در حساب های ملی نادیده گرفته شود.

ب) بخش غیر رسمی: در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، علاوه بر تولیدات خانگی، در کنار تولیدات سنتی و بخش صنعتی مدرن، بخش دیگری وجود دارد که مورد توجه اقتصاد دانان می باشد که این همان بخش غیر رسمی می باشد. این بخش معمولاً شامل تولید کنندگان جزء و کارکنان آن ها و همچنین پیشه وران بدون کارگر و کارکنان خدمات غیر رسمی است ولی کارگاه های کوچک بدون کارگر که اغلب در خانه ها قرار دارند (کارگاه های خانگی) از نظر تعداد اهمیت بیشتری دارد.

ج) بخش نامنظم: تمام فعالیت های طبقه بندی شده در این بخش کم و بیش نوعی از ماهیت غیر قانونی مانند فرار از مالیات، فرار از مقررات نظیر قانون کار و رعایت تدابیر ایمنی کارگاه و تقلب در بیمه های اجتماعی و امثال آن برخوردارند.

د) بخش غیرقانونی: بر خلاف تولیدات بخش نامنظم که قانونی و مجاز است، تولیدات بخش غیرقانونی شامل فعالیت ها و تولید کالاها و خدمات خلاف قانون نظیر: دزدی، اخاذی، تولید و خرید و فروش مواد مخدر و... می باشد.

با توجه به اینکه خلافکاران و جنایتکاران، عمل خلاف خود را گزارش نمی دهند بدیهی است که از پرداخت مالیات هم فرار می کنند.

با توجه به این دسته بندی از مشاغل غیر رسمی می توان دریافت که مشاغل خانگی در بخش غیر رسمی جای می گیرند که بر اساس مطالب ذکر شده، کارگاه های کوچک بدون کارگر که اغلب در خانه ها قرار دارند و به عنوان کارگاه های خانگی شناخته می شوند، برای اقتصاد دانان بیشتر از بخش ها و گروه های دیگر حائز اهمیت می باشد. تا اینجا تعریف مشاغل غیر رسمی، رویکردهای نظری موجود، علل پیدایش این مشاغل و همچنین دسته بندی مشاغل غیر رسمی مورد بحث قرار گرفت. اما نکته دیگری که در این بخش حائز اهمیت است، چالش های موجود در بخش اشتغال غیر رسمی می باشد که مشاغل خانگی نیز با این چالش ها و مشکلات رو به رو هستند. در ادامه بحث به شرح چالش های موجود در بخش اشتغال غیر رسمی که توسط صاحب نظران مطرح شده است، می پردازیم.

چالش های موجود در بخش مشاغل خانگی

با توجه به اهمیت این بخش در کاهش بیکاری، سازمان بین المللی کار، وضعیت فعالان بازار کار غیر رسمی را دارای درآمد پایین، حمایت های ناکافی اجتماعی، فقدان جایگاه و کار در بازار، کار غیر رسمی را کار شایسته تلقی نمیکند. در حقیقت چالش هایی که در این بخش وجود دارد باعث می شود که بخش اشتغال غیررسمی به عنوان کار شایسته شناخته نشود. این چالش ها به ترتیب عبارتند از:

الف) کمبود حمایت های اجتماعی: بیشتر جمعیت کشورهای در حال توسعه را از آنجا که مزدبگیران بخش غیر رسمی و کارگران مستقل تشکیل می دهند و از هیچ گونه حمایت های اجتماعی برخوردار نیستند، اولویت بخشیدن به پوشش اجتماعی برای این جمعیت الزامی است. این کارگران با درآمد کمی که به دست می آورند، از نظام های حمایت اجتماعی بهره مند نیستند (بیمه، غرامت بازنشستگی) و نهایتاً از نهادها و سازمان های مددکاری کمک می طلبند (حق شنو، ۴۸۳۱). کمبود حمایت های اجتماعی در اقتصاد غیر رسمی، نه تنها یکی از چالش های عمده این بخش به شمار می رود بلکه اقتصاد رسمی را نیز با تهدید جدی مواجه ساخته است.

ب) قیود قانونی و مالی: بنگاه های فعال در بازار غیر رسمی در صورت تأسیس قانونی و فعالیت در بنگاه های رسمی بر طبق قانون، متحمل هزینه هایی می شوند که آن ها را از حرکت به سوی بخش رسمی باز می دارد. از طرفی در مدت زمانی که این کارگاه ها مشغول به فعالیت هستند، ملزم به انجام قوانینی از جمله قوانین کار و قوانین مالیاتی هستند که صاحبان بنگاه تمایل به رعایت این قوانین و مقررات از عهده هزینه آن بر نمی آیند (بابا حیدری، ۱۳۸۰).

ج) فقدان ایمنی و بهداشت شغلی: حوادث و بیماری های شغلی یکی از مخوف ترین تراژدی های انسانی صنعت امروز و یکی از جدی ترین اشکال ضایعات اقتصادی است. هزینه کل آسیب ها و بیماری بین یک تا شش درصد تولید ناخالص ملی. کشورها برآورد می شود بار اقتصادی تحمیلی ناشی از این

حوادث، تنها شاملهزینه غرامت نمی شود، بلکه زیان تولید، شکست برنامه های تولیدی و خسارت وارد شده به تجهیزات تولیدی را نیز در بر میگیرد. اوین هزینه ها به جامعه و بنگاه های اقتصادی و کارکنان آن تحمیل می شود (بابایی، ۱۳۸۰). کارگران بخش غیر رسمی به دلیل استاندارد ایمنی و بهداشتی پایین و خطرات محیطی و محیط های کاری نامساعد، بیش از کارگران رسمی در معرض خطرات محیطی قرار دارند.

د) محرومیت از حقوق کار: با توجه به این مسئله که در طی سال های اخیر مشاغل فراوانی در بخش غیر رسمی ایجاد شده است، و در عین حال بیشتر مشکلات رادر بطنه با حقوق کارگران نیز ادرین قلمرو قرار داردیکی از بزرگ ترین مشکلات اشتغال در بخش غیررسمی، که به وضوح به چشم می خورد، محرومیت حقوقی فعالان این بخش است. به اعتقاد سازمان بینالمللی کار، ایجاد مشاغل در هر کدام از بخشهای رسمی و غیر رسمی تنها نباید صرفاً با هدف تأمین شغل بیشتر باشد، بلکه باید کیفیت مشاغل نیز مورد توجه قرار گیرد

ویژگی های کار شایسته

تأسیس سازمان بین المللی کار (ILO) در سال ۱۹۱۹ با اندیشه گسترش صلح، امنیت و برقراری عدالت اجتماعی انجام گردید و از شروع فعالیتش تا امروز، تلاش کرده است که یک چارچوب مرجع برای کارگران و شرایط کار در سراسر جهان تدوین کند تا حقوق بشر در حوزه کار و روابط آن تأمین گردد. هدف سازمان بین المللی کار، ایجاد فرصت های مناسب برای تمامی مردان و زنان به منظور دسترسی به کار شایسته و مولد در شرایط امن و آزاد و در خور شأن آدمی است (ناظم، ۱۳۸۴).

این سازمان در سال ۱۹۴۴ «بیانیه فیلادلفیا» را که نشان از پابندی اش به اصول و باورهای اخلاقی- انسانی بود، صادر نمود و آزادی بیان و حق تجمع را برای توسعه پایدار ضروری خوانده است، برخورداری از رفاه مادی و رشد معنوی در فضای آزاد و مطمئن را از حقوق اساسی بشر دانسته و برخورداری افراد از فرصت های برابر را خواستار شد (الحسینی، ۱۳۸۵).

در دهه ۰۷۹۱ سازمان بین المللی کار توجه اصلی خود را بر شرایط کار و حمایت های اجتماعی بامحوریت بحث کاهش فقر و ایجاد اشتغال قرار داد. تمرکز بعدی سازمان بر چگونگی رفع محرومیت های اجتماعی و تبعیض های جنسیتی، نژادی و مذهبی ناشی از فرآیند توسعه بود که منشاء بحث حقوق و مشارکت در سیاست گذاری های توسعه ذی نفعان شد (Ghai, 2006). در سال ۱۹۹۵ در اجلاس جهانی توسعه اجتماعی و نیز در نشست وزرای کشور عضو تجارت جهانی در سال ۱۹۹۶ رعایت چهار معیار اساسی کار را مورد تأکید قرار داد و در سال ۸۹۹۱ بیانیه رسمی اصول و حقوق بنیادین کار مصوب شد، رویکردی که در سال ۹۹۹۱ کار شایسته نامیده شد (Ghai, 2003).

دبیر کل ILO کار شایسته را به عنوان فرصت هایی برای زنان و مردان جهت به دست آوردن و حفظ کار خوب و سودمند از لحاظ اقتصادی در شرایط آزادی، برابری، امنیت و وقار انسانی تعریف کرد. در این تعریف شش بعد مختلف قابل تفکیک است که عبارتند از: ۱- توانایی افراد در یافتن و حفظ کاری که خواهان آن هستند، ۲- انجام کار بدون وجود اجبار، ۳- توانایی کار برای تأمین معاش قابل قبول برای فرد و خانواده تحت تکفل وی، ۴- وجود رفتار و فرصت های یکسان و بدون تبعیض در کار، ۵- احساس امنیت در کار از جهت حفظ سلامتی و تأمین مالی در زمان بازنشستگی، از کار افتادگی یا حوادث شغلی و ۶- حفظ شأن و وقار انسانی شاغلان از طریق مشارکت در تصمیم گیری برای تعیین شرایط کاری خود. دو بعد اول به وجود کار قابل قبول و ۴ مورد بعدی به مناسب بودن ویژگی های کار مذکور اشاره دارد (هرندی، ۱۳۸۲).

این ابعاد در مطالعه ای که توسط چند نفر از کارشناسان عالی رتبه سازمان بین المللی کار و به سفارش این سازمان انجام گرفت، معرفی شدند که به ترتیب به توضیح هریک می پردازیم (Anker, 2002):

۱- داشتن فرصت برای انجام کار: یعنی اینکه همه افراد اعم از زن و مرد در صورتی که در سن کار و قادر به انجام کار و داوطلب انجام کار باشند، بتوانند شغل مناسب خود را پیدا کنند.

۲- انتخاب و انجام کار در شرایط آزادی: کار در شرایط آزادی به این معناست که کار باید آزادانه انتخاب شده باشد و در انجام آن هیچ نوع اجباری وجود نداشته باشد.

۳- کار مولد: کار مولد یعنی کاری که در نتیجه آن یک سطح قابل قبول برای تأمین زندگی کارگر و خانواده اش فراهم شود و توسعه پایدار و رقابت پذیری بنگاه ها و کشور را میسر سازد.

۴- برابری در کار: منظور از برابری در کار لزوم برخورد عادلانه در فرصت های کاری از جمله نبودن هرگونه تبعیض در دستیابی به کار و حفظ و نگهداری آن است.

تنظیمات کار و انعطاف پذیری بازار کار

انعطاف پذیری در فرآیند جهانی شدن برای افزایش رقابت پذیری یکی از مهم ترین عوامل به حساب می آید. امروزه اقتصاد جهانی که به دنبال نوعی یکپارچگی است بیش از هر زمان دیگر، امکان دسترسی گسترده تر به بازارهای جهانی را برای فعالیت های بازرگانی فراهم کرده است. وجود چنین بستری، موجب گسترش حجم مبادلات بین المللی و ترغیب بیشتر کشورها برای پیوستن به بازارهای جهانی شده است. از این رو کشورها و بنگاه ها نیز برای برخورداری از فرصت های موجود در بازارهای جهانی، خود را ملزم به تبعیت از استانداردها و رعایت قوانین و مقررات مربوطه می دانند. زیرا در غیر این صورت با آسیب های جبران ناپذیری روبه رو خواهند شد. در واقع حضور در صحنه رقابت جهانی، آگاهی و تبعیت از کنوانسیون ها و توافقات بین المللی برای هر کشور و شرکت در رقابت بر اساس استاندارد ها خواهد بود. علاوه بر این رقابت آزاد و لزوم بقاء موجب نوسازی تجهیزات کارخانه ها و منابع تولیدی، تطبیق با محیط و انعطاف پذیری، رشد دانش و مهارت های کارکنان،

بهبود مدیریت و مواردی از این قبیل خواهد بود. بنابراین افزایش میزان انعطاف پذیری در بنگاه از ضرورت های رقابت پذیری در فرآیند جهانی شدن است (رنانی و همکاران، ۱۳۹۸).

اصطلاح انعطاف پذیری توصیفی ترکیبی از انعطاف پذیری بازار کار با امنیت اجتماعی است. انعطاف-پذیری یک مدل از امنیت قابل انعطاف است که بازارهای کار فعلی باید بر مبنای آن کار کنند تا بتوانند اشتغال را همراه با امنیت استخدامی افزایش دهند که به آن انعطاف پذیری همراه با تأمین میگویند.

این اصطلاح همچنین می تواند به عنوان یک استراتژی یکپارچه برای افزایش همزمان رشد و انعطاف-پذیری بازار کار و امنیت تفسیر شود. استراتژی که باید انتقال سریع از لحظه تکمیل آموزش به شروع کار و بازنشستگی را تضمین کند. این مدل توسط اتحادیه اروپا به عنوان نمونه ای که کشورهای عضو آن را دنبال کنند، توصیه می شود. در این زمینه کشورهای عضو تشویق می شوند اصلاحات را در بازار کار وارد و سیاست های اجتماعی را معرفی کنند و ایده ی انعطاف پذیری را در میان کارفرمایان ترویج دهند. این اقدامات با هدف افزایش تولنایی کارگران و کارآفرینی برای انطباق با شرایط خاص است. مفهوم انعطاف پذیری همراه با تأمین، فرصتی را برای ادغام وظایف حرفه ای با وضعیت خاص زندگی فراهم و ایمنی را تضمین می کند.

روش تحقیق

این پژوهش با استفاده از الگوی سیپ و بر اساس تحلیل مبتنی بر ارزشیابی می باشد. ارزشیابی زمینه به ارزیابی نیازها، علائق و مسائل محیطی می پردازد به این ترتیب، نیازها، مشکلات دارایی ها و فرصت های درون یک محیط معین ارزیابی می شود (استافیل بیم، ۲۰۰۰، ۲۹۷) این پژوهش با توجه به این که در صدد ارائه اطلاعات سودمند برای اجراست در زمره تحقیقات کاربردی است به دلیل قضاوت و تحلیل در مورد برنامه ها و سیاستهای وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حمایت از مشاغل خانگی، جزء تحقیقات ارزشیابی است با استفاده از روش تحلیل مضمون نخست متن قوانین حمایت از مشاغل خانگی تحلیل و مقوله های مورد اشاره در این قوانین بررسی شده است. سپس متن مصاحبه هایی که از صاحبان مشاغل خانگی بدست آمده تحلیل و نیازها و مسائل آنها استخراج گردیده است و در مرحله بعد شکاف بین موارد مطرح شده در سیاست،ها با نیازهای صاحبان مشاغل خانگی و استانداردهای برآمده از مرور نظری بررسی و توضیح داده میشوند. در این تحقیق کدها یا مضامین و مفاهیم به طور مستقیم از متن قوانین و گفته های مصاحبه شوندگان گرفته شده است و به منظور بازنمایی دیدگاه های پاسخگویان در قالب مفاهیم رایج مطرح شدهاند بنا به ماهیت مصاحبه ها و ساختارمندی آنها حول موضوع محوری، بر برگزیده شدن برخی طبقات موضوعی تلاش شد این، طبقات که بنا بر کدگذاری موضوعی مدنظر قرار گرفته از بطن محورهای مطرح شده برای هدایت مصاحبه ها برگزیده شده اند تحلیل

محتوای کیفی به طور مستقیم از گفته های مصاحبه شوندگان برگرفته شده است و در حقیقت به گفته های مصاحبه شوندگان ربط مستقیم دارند.

در این تحقیق ارزشیابی از موقعیت یا زمینه مورد نظر است تا مشخص شود سیاست های موجود تا چه میزان با شرایط و نیازهای متقاضیان تناسب دارد و نقاط قوت و ضعف این سیاستها شناسایی شود. به علت ابتدا به تعریفی از ارزشیابی زمینه می پردازیم.

یافته های پژوهش

در این تحقیق با جمع آوری اسناد و متن قوانین و مقررات در خصوص مشاغل خانگی، به ترتیب متن کامل قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی طرح ضوابط و شرایط استفاده از بازارهای محلی موقت عرضه محصولات خانگی اساس نامه شرکت تعاونی تأمین نیاز مشاغل خانگی و فرآیند تشکیل تعاونی تأمین نیاز مشاغل خانگی بیمه شاغلین کسب و کار خانگی، شیوه نامه کمیته مدیریت آموزشهای مشاغل خانگی الگوی توسعه مشاغل خانگی دستورالعمل اعطای نماد الکترونیکی و نظارت بر فعالیت کسب و کارهای اینترنتی و در نهایت دستورالعمل اجرایی واحدهای کوچک تولید و بسته بندی کارگاهی که توسط سازمان غذا و دارو منتشر شده است. مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند. در ادامه به تعریف و توضیح هر یک از این قوانین میپردازیم و در بخش بعدی با مطالعه مکرر و بررسی خط به خط این قوانین مادههای قانون و گویههای مرتبط با یکدیگر جدا شدند و در جدول شماره ۴-۱ کدهای باز استخراج شده از متن قوانین و دستورالعملها مشخص شدهاند ابتدا به معرفی و توضیح مختصری از قوانین و دستورالعملهایی که در این پژوهش مورد تحلیل قرار گرفتند می پردازیم.

قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی

قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ بیست و دوم اردیبهشت ماه یک هزار و سیصد و هشتاد و نه مجلس شورای اسلامی تصویت و در تاریخ ۱۳۸۹/۲/۲۹ به تأیید شورای نگهبان رسید. این قانون مشتمل بر دوازده ماده و شش تبصره می باشد. در ماده اول این قانون، دولت موظف شده است تا با استناد ب اصل ۲۸ و ۴۳ قانون اساسی، از مشاغل خانگی حمایت کند و زمینه ایجاد اشتغال متقاضیان را فراهم نماید.

در این قانون بعد از ارائه تعریفی مشخص از مشاغل و کسب و کار خانگی، انواع این مشاغل که به صورت کارمزدی، مستقل و خوشه ای مشخص شده است. سپس ترکیب ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مشخص گردیده که در رأس این ستاد، وزیر کار و امور اجتماعی به عنوان رئیس انتخاب شده است.

در ماده ۴ این قانون، وظایف و اختیارات ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی به شرح زیر می‌باشد:

- (۱) تعیین سیاست های اجرایی مشاغل خانگی
- (۲) تعیین راهکارهای پیوند کسب و کار خانگی با بازار سرمایه بیرونی اعم از داخلی
- (۳) ایجاد هماهنگی در دستورالعمل های حمایتی و نظارتی دستگاه های اجرایی ذی ربط در مورد مشاغل و کسب و کار خانگی
- (۴) ارزیابی مستمر نقش اجتماعی و اقتصادی مشاغل خانگی در توسعه ملی (۵) بررسی راهکارهای حمایتی مالی و تسهیلاتی از مشاغل خانگی
- (۶) بررسی پیشنهادهای دستگاه های اجرایی و کارگروه های استانی جهت اتخاذ تصمیمات مقتضی
- (۷) ارزیابی عملکرد دستگاه های ذی ربط در اجراء مصوبات قانونی و مقررات حمایتی از مشاغل خانگی
- (۸) تهیه دستورالعمل صدور مجوز مشاغل خانگی

در ماده ۷ قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، برای صاحبان این نوع مشاغل که موفق به اخذ مجوز می گردند، مزایایی ذکر شده است. اینکه افراد می توانند از بازارهای محلی شهرداری برای فروش محصولات خانگی خود استفاده نمایند و حق عضویت در شرکت سهامی عام خوشه ای تخصصی کسب و کار خانگی را خواهند داشت. از دیگر مزایا برای این افراد معافیت از عوارض اداری و تجاری مصوب شوراهای اسلامی شهرها و روستاها خواهد بود. همچنین این افراد برای ادامه کسب و کار خانگی خود، نیازی به تغییر کاربری محیط مسکونی نخواهند داشت. محاسبه و لحاظ نمودن زمینه های مالیات، تأمین وام قرض الحسنه اشتغال، حق بیمه خویش فرما، تعرفه مصرف آب، برق و سوخت مصرفی در بودجه سنواتی بر عهده دولت خواهد بود و به منظور حمایت از این مشاغل متقاضیان می توانند از تسهیلات بانکی مانند قرض الحسنه بانک ها و صندوق مهر امام رضا استفاده نمایند.

صاحبان مشاغل و کسب و کارهای خانگی در این قانون موظف شده اند تا ضوابط و دستورالعمل های موجود در مبحث دوم فصل چهارم قانون کار را رعایت و با بازرسان قانون کار همکاری نمایند. بخشی از مفاد مبحث فصل چهارم قانون کار به شرح زیر می باشد:

ماده ۹۵ — بازرسان کار و کارشناسان بهداشت کار در حدود وظایف خویش حق دارند بدون اطلاع قبلی در هر موقع از شبانه روز به مؤسسات مشمول ماده ۵۸ این قانون وارد شده و به بازرسی بپردازند و نیز می توانند به دفاتر و مدارک مربوطه در مؤسسه مراجعه و در صورت لزوم از تمام یا قسمتی از آن ها رونوشت تحصیل نمایند.

ماده ۱۱۲ — بازرسان کار و کارشناسان بهداشت کار نمی توانند در کارگاهی اقدام به بازرسی نمایند که خود یا یکی از بستگان نسبی آن ها تا طبقه سوم و یا یکی از اقربای سببی درجه اول ایشان به طور مستقیم در آن ذینفع باشند.

ماده ۱۱۴ — کارفرمایان و دیگر کسانی که مانع ورود بازرسان کار و کارشناسان بهداشت کار به کارگاه های مشمول این قانون گردند و یا مانع انجام وظیفه ایشان شوند یا از دادن اطلاعات و مدارک لازم به آنان خودداری نمایند، حسب مورد به مجازات های مقرر در این قانون محکوم خواهند شد.

ماده ۱۱۸ — هرگاه در حین بازرسی، به تشخیص بازرس کار یا کارشناس بهداشت حرف های احتمال وقوع حادثه و یا بروز خطر در کارگاه داده شود، بازرس کار یا کارشناس بهداشت مکلف هستند مراتب را فوراً و کتباً به کارفرما یا نماینده او و نیز به رئیس مستقیم خود اطلاع دهند.

دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی

دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی در ۳۰ ماده و ۶ تبصره در تاریخ ۸۹/۸/۲۳ به تصویب رسید. هدف از این دستورالعمل، اجرای قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و دستیابی به مقاصد زیر می باشد:

الف) شناسایی و توسعه ظرفیت های کسب و کار خانگی در جهت توسعه فرصت های شغلی ب) ایجاد توازن بین مسئولیت خانوادگی و اشتغال اعضاء خانوار ج) کاهش هزینه های تولید و خدمات برای حضور فعال و مستمر در بازار رقابت

د) افزایش بهره وری سرمایه و صرفه جویی در هزینه های جانبی اشتغال و افزایش درآمد خانواده

ه) ارتقاء مدیریت کسب و کار خانگی از طریق پیوند با بنگاه های بالادستی و تشکل های خوشه ای، اتحادیه ها، تعاونی ها و صنوف

و) تسهیل مقررات مربوط به کسب و کار خانگی

در این دستورالعمل مشخص شده است که کسب و کار خانگی باید توسط فرد یا اعضاء خانواده اش در همان محیط مسکونی که زندگی می کنند پرداخته شود و این که افراد حتماً باید تابعیت جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند. تکمیل فرم ثبت نام در سامانه حمایت از مشاغل خانگی، مستلزم ارائه رضایت کتبی از سرپرست خانوار می باشد. ویژگی هایی برای افرادی ذکر شده است که پشتیبان نام گذاری شده اند. پشتیبان شخصی است که افراد دیگر را که در یک زمینه مشخص به کسب و کار خانگی مشغول هستند را می تواند با اخذ مجوز تحت پوشش خود قرار دهد و منابع لازم برای کسب و کار این افراد را در اختیار آن ها بگذارد. حداقل سنی که برای افراد پشتیبان ذکر شده است بیست سال می باشد. نداشتن سابقه کیفری نیز از جمله موارد لازم و ضروری برای اشخاص پشتیبان می باشد. مسئولیت پیگیری آموزش های ارتقاء و بهره وری و ایمنی و شرایط بهداشتی برای شاغلان تحت پوشش، بر عهده پشتیبان می باشد و برای افرادی که به صورت مستقل، مجوز مشاغل خانگی

را اخذ نموده اند و به کسب و کار خود ادامه می دهند، این مسئولیت بر عهده دستگاه اجرایی مرتبط با شغل خانگی این افراد می باشد.

زمانی که فرد پشتیبان افراد را تحت پوشش خود قرار می دهد، دستورالعمل هایی بر وی ابلاغ می شود و بر عملکرد این افراد نظارت می گردد. از جمله این دستورالعمل ها این است که ساعات کاری افرادی که به کسب و کار خانگی مشغول می باشند، نباید بیشتر از ۴۴ ساعت در هفته باشد. همچنین مجری طرح یا همان پشتیبان موظف است در صورت خروج افراد از کسب و کار یا هرگونه تغییر و جایگزینی افراد، این موارد را سریعاً به دستگاه اجرایی اعلام کند و تغییرات لازم را نیز در سامانه حمایت از مشاغل خانگی اعمال نماید.

همانطور که ذکر شد، این کسب و کارهای کوچک باید در محیط مسکونی که فرد در آن زندگی می کند انجام شود و عرضه و فروش محصولات به بیرون از واحد مسکونی منتقل گردد تا برای همسایگان مزاحمتی ایجاد نشود. به همین علت، در نظر گرفتن تناسب حجم تولید با شرایط و فضای واحد مسکونی بسیار مهم و ضروری می باشد. علاوه بر رعایت حقوق کامل همسایگان، باید از آلودگی های زیست محیطی، صوتی و بصری در راستای فعالیت این افراد جلوگیری گردد.

وظیفه فراهم آوردن امکان ثبت نام اینترنتی متقاضیان در سایت ساماندهی مشاغل خانگی بر عهده وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات می باشد. همچنین دستگاه های ذی ربط وظیفه دارند که مشاغل خانگی دارای مزیت نسبی و رقابتی در بازار را شناسایی کنند و آن ها را برای بررسی و تصویب در ستاد به دبیرخانه معرفی کنند. افرادی که مجوز کسب و کار خانگی را کسب می کنند، می توانند نزد قانون تأمین اجتماعی بیمه شوند و از مزایای این بیمه برخوردار گردند.

در این دستورالعمل بر فروش محصولات خانگی کاملاً تأکید شده است که تمام شهرداری ها با توجه به تناسب تعداد و تنوعی که کسب و کار خانگی دارند، غرفه هایی را به صورت موقت در روزهای مشخص هفته تعیین کنند تا افراد بتوانند محصولات خانگی خود را در این غرفه ها به فروش برسانند. همچنین نهاد های مرتبط موظف شده اند تا بستری را برای فروش الکترونیکی محصولات خانگی، فراهم و مهیا کنند.

مسئولیت ارائه آموزش های کاربردی مورد نیاز برای صاحبان مشاغل خانگی بر عهده سازمان آموزش و فنی و حرفه ای می باشد. علاوه بر این، بر اعطای تسهیلات و وام های بانکی برای متقاضیان کسب و کار خانگی بسیار تأکید شده است. به طوری که بانک مرکزی باید هر ساله سهمیه قابل اعطاء از محل منابع قرض الحسنه و منابع عادی سیستم بانکی را به حمایت از کسب و کارهای خانگی تخصیص دهد. همچنین صندوق مهر امام رضا (ع) موظف شده است با هماهنگی دستگاه های اجرایی ذی ربط، هر ساله ۲۰ درصد از منابع خود را به طرح های ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی اختصاص یابد. در بحث تأمین منابع و کمک های مالی برای متقاضیان در

این قانون تأکید شده است که افراد پشتیبان و تعاونی های دارای ظرفیت خوشه سازی، افراد تحت پوشش و مورد نهادهای حمایتی و ساکن مناطق محروم برای اخذ و پرداخت این تسهیلات در اولویت خواهند بود. در خصوص رفع موانع و محدودیت های مشاغل خانگی و گسترش این کسب و کارها، دبیرخانه موظف شده است تا نسبت به تشکیل منظم جلسات ستاد، پیگیری و ابلاغ مصوبات آن و تشکیل جلسات تخصصی با دستگاه های اجرای ذی ربط و ارائه نتایج آن ها به ستاد، به صورت جدی و مؤثر اقدام نماید.

طرح ضوابط و شرایط استفاده از بازارهای محلی موقت عرضه محصولات مشاغل خانگی

بر اساس مفاد ماده ۱۱ قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مصوب ۱۳۸۹/۲/۲۲ مجلس شورای اسلامی، کلیه شهرداری ها موظف شده اند به تناسب تعداد و تنوع کسب و کار خانگی، مکان های مناسبی را برای عرضه محصولات صاحبان مشاغل مذکور، به صورت دوره ای در روزهای مشخص هفته، تأمین نمایند. لذا دستورالعمل مربوط به ضوابط تأمین و اداره بازارهای محلی موقت عرضه محصولات مشاغل خانگی به وسیله شهرداری ها در پنجاه و ششمین اجلاس شورای عالی استان ها مورخ ۱۳۹۱/۲/۲۸ مطرح و به تصویب رسید.

در این دستورالعمل تأکید شده است مکان هایی که برای عرضه محصولات خانگی انتخاب می شوند باید در محدوده قانونی شهر واقع شده باشند و شهروندان امکان دسترسی به این مکان ها را داشته باشند. شرط استفاده از بازارهای محلی موقت شهرداری این گونه است که افرادی می توانند از این محل ها استفاده نمایند که دارای مجوز و گواهی رسمی از مراجع قانونی به نام خود باشند. همچنین کالاهایی در این مکان عرضه می شوند که انحصاراً در فهرست ابلاغی ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی از قبل مشخص شده اند.

شهرداری ها متناسب با درخواست صاحبان مشاغل خانگی و شرایط بازار و زمان و فصل ارائه محصولات باید برنامه زمانبندی و نحوه استفاده صاحبان مشاغل از بازارها را تدوین و پس از تصویب شورای اسلامی شهر مربوطه به صاحبان مشاغل ابلاغ نمایند. حق استفاده از بازارهای محل تعیین شده با آن دسته از صاحبان مشاغل خانگی می باشد که مجوز لازم را از اتحادیه مربوطه و دستگاه های ذی ربط اخذ نموده و آمادگی خود را برای دایر نمودن عرضه در محل های تعیین شده و تضمین ترک محل پس از پایان ساعت کار اعلام شده به صورت مکتوب به شهرداری محل ارائه نمایند.

بیمه شاغلین کسب و کار خانگی

در اجرای بند ۵ ماده ۷ قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و ماده ۹ دستورالعمل اجرایی مربوطه، شاغلین کسب و کار خانگی اعم از مستقل، پشتیبان و افراد تحت پوشش در صورتی که مشمول مقررات خاص دیگری قرار نداشته باشند از تاریخ ۱۳۹۰/۱/۲۳ طی بخش نامه ۶۶۹ امور فنی بیمه شدگان، مشمول مقررات بیمه صاحبان حرف و مشاغل آزاد قرار گرفته اند.

به استناد ماده ۲ قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و بند ۱ از ماده ۲ دستورالعمل اجرایی مربوطه، صرفاً عضو یا اعضاء خانواده که حائز شرایط مقرر در قانون و آئین نامه مزبور می باشند و در فضای مسکونی به کسب و کار خانگی اشتغال دارند، مشمول این بخش نامه بوده و افراد غیر عضو خانواده از شمول مقررات مورد اشاره خارج می باشند.

در این بخش نامه حداکثر سن برای عقد قرارداد بیمه برای مردان ۵۰ سال و برای زنان ۴۵ سال می باشد. افرادی که قادر به پرداخت حق بیمه نیستند با احراز صلاحیت از آن ها تحت پوشش بیمه ایرانیان قرار خواهند گرفت. کلیه اتباع ایرانی متقاضی بیمه که فاقد پوشش بیمه درمان می باشند و مشمول بیمه سلامت سایر صندوق های بیمه ای سازمان نیستند، تحت پوشش بیمه ایرانیان قرار می گیرند.

الگوی توسعه مشاغل خانگی

الگوی جدید توسعه مشاغل خانگی مبتنی بر توانمند سازی متقاضیان و با تمرکز بر اولویت ها و مزیت های مناطق تهیه گردیده است که در تکمیل اقدامات قبلی، اساس راهبردی و پیشبرد برنامه مذکور خواهد بود. در این الگو نظارت عالیه بر فرآیند اجرا بر عهده کارگروه اشتغال استان می باشد. محور های اصلی در اجرای این الگو به ترتیب عبارتند از: (۱) آمایش که شامل مشاغل خانگی موجود و داوطلب شغل خانگی جدید و در مرحله ثبت مشاغل خانگی (۲) ثبت نام، شناسایی، بررسی و تأیید و در مرحله مداخله توسعه ای (۳) توانمندسازی شامل آموزش، مشاوره، تأمین مواد اولیه (۴) اتصال به بازار مواد اولیه و بنگاه، حمایت تأمین مالی و حمایت های غیر مالی.

به طور کلی هدف و استراتژی اجرای طرح را می توان به صورت زیر بر شمرد :

هدف اصلی : ایجاد و تثبیت اشتغال از طریق توسعه کسب و کارهای خانگی

استراتژی : توسعه کسب و کارهای خانگی و محلی در بستر زنجیره ارزش مربوطه و اتصال پایدار به بازار با توجه به تجارب حاصل از عملیاتی نمودن برنامه ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و در صورت فراهم شدن الگوی توسعه مشاغل خانگی ، مهمترین دستاوردهای مورد انتظار عبارتند از:

- افزایش سهم مشاغل خانگی توسعه یافته در اقتصاد مناطق
- افزایش حضور پایدار کسب و کارهای خانگی در بازارهای محلی و ملی -ایجاد اشتغال پایدار در حوزه مشاغل خانگی

- اتصال صاحبان کسب و کار خانگی به بازارهای هدف و کسب و کار های مستقل به بنگاه های پیشرو
- توانمندی متقاضیان قبل از دریافت حمایت های مالی و کاهش وابستگی آن ها به تسهیلات

به طور مشخص گروه های هدف الگوی توسعه مشاغل خانگی عبارتند از:

(۱) جوانان ، زنان و فارغ التحصیلان

۲) افرادی که به دلیل ناتوانی جسمی مایل به انجام کسب و کار در خانه هستند.

۳) همه افراد داوطلب انجام فعالیت اقتصادی در خانه و اتصال به زنجیره ارزش کسب و کار

۴) افرادی که به دلیل محدودیت های مالی، امکان تهیه و اختصاص یک محل مستقل برای فعالیت و در قالب یک بنگاه را ندارند.

نتیجه گیری

همانطور که در مطالب پیشین ذکر شد منظور از مشاغل یا کسب و کارهای خانگی آن دسته از فعالیت هایی هستند که توسط عضو یا اعضاء خانواده در فضای مسکونی در قالب یک طرح کسب و کار بدون مزاحمت و ایجاد اختلال در آرامش واحدهای مسکونی هم جوار شکل می گیرد و منجر به تولید خدمت یا کالای قابل عرضه به بازار خارج از محیط مسکونی می گردد (ماده دو قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، ۱۳۸۹). مشاغل خانگی از دیرباز تاکنون در کشور ما نیز نقش دیرینه و به سزایی در ایجاد کسب و کار و افزایش درآمد برای اقشار مختلف جامعه بوده است و در سال های اخیر نیز مسئولین و نهاد های ذی ربط مانند وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به این مشاغل توجه ویژه ای داشته اند.

همانطور که این مشاغل می توانند برای صاحبان کسب و کارهای کوچک منفعتی در پی داشته باشند می توانند مشکلاتی را نیز داشته باشند و صاحبان این مشاغل با چالش هایی مواجه شوند. مسائل و مشکلاتی که ممکن است از ادامه فعالیت این کسب و کارهای کوچک جلوگیری کند. همان گونه که فرای بیان می دارد مشکلاتی مانند عدم دسترسی به تسهیلات، عدم تخصص، مشکلات تأمین مالی، موانع قانونی و... می باشد.

هم چنین می توان گفت بدون وجود برنامه و طرح حمایتی از این مشاغل، بار اصلی سود و زیان در این کسب و کارها بر عهده صاحبان مشاغل خانگی می باشد. اگر به این مشاغل توجه لازم و کافی گردد و از صاحبان کسب و کارهای خانگی حمایت های لازم صورت گیرد، می توان گفت شاید بهترین اقدام برای کاهش نرخ بیکاری، خود اشتغالی در منازل است. با گسترش و رشد این مشاغل، علاوه بر کاهش بیکاری به کاهش قیمت تمام شده محصولات تولیدی، افزایش درآمد خانوار و توسعه خلاقیت و نوآوری در جامعه می شود.

زنان نیز در این گونه کسب و کارها می توانند نقش به سزایی داشته باشند و در کنار خانواده و همراه با مراقبت از فرزندان در محیط آرام، راحت و امن خانه مشغول به کار و کسب درآمد باشند که این امر موجب تقویت نهاد خانواده نیز می گردد. در همین راستا طرح توسعه مشاغل خانگی به عنوان یکی از راهکارهای موفق در سایر کشورها، در سال های اخیر مورد توجه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قرار گرفته است که با همکاری سازمان های مختلفی از جمله جهاد کشاورزی، کمیته امداد امام خمینی، سازمان بهزیستی و مؤسسات مالی و اعتباری و سایر نهادهای مرتبط در سال های اخیر به اجرا درآمده است و دستور العمل اجرای قانون طرح مشاغل خانگی از

آبان ماه سال ۱۳۸۹ توسط ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل تصویب و دستور اجرای آن به کلیه واحدهای مربوطه ابلاغ شد.

در این تحقیق با جمع آوری اسناد و متن قوانین و مقررات در خصوص مشاغل خانگی، به ترتیب متن کامل قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، طرح ضوابط و شرایط استفاده از بازارهای محلی موقت عرضه محصولات خانگی، اساسنامه شرکت تعاونی تأمین نیاز مشاغل خانگی و فرآیند تشکیل تعاونی تأمین نیاز مشاغل خانگی، بیمه شاغلین کسب و کار خانگی، شیوه نامه کمیته مدیریت آموزش های مشاغل خانگی، الگوی توسعه مشاغل خانگی، دستورالعمل اعطای نماد الکترونیکی و نظارت بر فعالیت کسب و کارهای اینترنتی و در نهایت دستورالعمل اجرایی واحدهای کوچک تولید و بسته بندی (کارگاهی) که توسط سازمان غذا و دارو منتشر شده است، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند.

با مطالعه و بررسی خط به خط این قوانین در مجموع ۹۱ گویه استخراج شد سپس در مرحله کد گذاری باز، با حذف جملات تکراری، ۷۶ کد استخراج گردید. به طور کلی قوانین و دستورالعمل هایی که مورد بررسی قرار گرفتند به چند دسته تقسیم می شوند که عبارتند از: شرایط و عوامل عمومی کسب و کار خانگی، وظایف و حمایت های پشتیبان و مسئول فنی مشاغل خانگی، وظایف و حمایت های دولت و دستگاه های ذی ربط در حمایت از مشاغل خانگی، شرایط فروش محصولات خانگی، وظایف بخش خصوصی در حمایت از مشاغل خانگی و حمایت از تعاونی های مشاغل خانگی.

در تحلیل قوانین و دستورالعمل های موجود، ۹ تم و مضمون اصلی استخراج گردید که هر کدام از آن ها حاوی طبقات فرعی متعددی بودند. تم ها یا مضمون های اصلی تحقیق عبارتند از: (۱) عوامل فردی (۲) شرایط کار (۳) مقررات (۴) حمایت های اجتماعی (۵) آموزش (۶) نظارت مستمر (۷) بازاریابی (۸) حمایت های مالی و (۹) فروش محصولات. حمایت های اجتماعی، آموزش و نظارت های مستمر به زمینه عوامل اجتماعی و بحث بازاریابی، حمایت های مالی و فروش محصولات به بخش اقتصادی مربوط می گردند.

پس از مشخص شدن مضمون های اصلی قوانین و دستورالعمل های مربوط به مشاغل خانگی، مصاحبه ها با افرادی که به چنین کسب و کارهایی مشغول هستند را شروع کردیم تا با رویکرد موجود در قوانین و تأکید بر نیازهای این افراد در حیطه کسب و کارهای خانگی، دریابیم که آیا قوانین موجود با نیازهای متقاضیان تناسب دارد یا خیر. به طور کلی در این تحقیق، با دو گروه از افرادی که صاحبان مشاغل خانگی هستند مصاحبه شد که گروه اول افرادی بودند که تحت حمایت قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی قرار داشتند و گروه دوم، افرادی بودند که به صورت غیر رسمی به فعالیت خود ادامه می دهند.

با توجه به مصاحبه های انجام شده، عمده ترین مشکلات صاحبان مشاغل خانگی و متقاضیان این کسب و کار ها عبارتند از: (۱) تبعیض جنسیتی، (۲) محدودیت های قانونی، (۳) تداخل کار با وظایف خانوادگی، (۴) مقررات دست و پاگیر، (۵) نارضایتی از بیمه ها، (۶) به روز نبودن آموزش ها و تمایل به شیوه استاد- شاگردی، (۷) عدم نظارت بر اجرای قوانین، (۸) ضعف در بازاریابی، (۹) کافی نبودن تسهیلات بانکی، (۱۰) عدم ثبات اقتصادی و نرخ بالای رشد تورم، (۱۱) محدودیت در دسترسی به فضای مجازی، (۱۲) عدم رضایت از بازارچه های شهرداری.

با توجه به مطالب گفته شده و بررسی متن قوانین و دستورالعمل های وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حمایت از مشاغل خانگی و مصاحبه با صاحبان این نوع کسب و کارها چه به صورت رسمی و چه به صورت غیر رسمی مشغول به فعالیت می باشند، می توان نتیجه گرفت با وجود اینکه در تهیه و تدوین تمامی قوانین سعی شده است تا ابعاد و مؤلفه های کار شایس ته برای مشاغل خانگی در نظر گرفته شود تا این مشاغل از بخش غیر رسمی خارج شده و به صورت رسمی به فعالیت بپردازند اما این قوانین در عمل زیاد موفق نبوده اند.

منابع و مآخذ

- ابدی، سعید رضا (۱۳۸۶)، تحلیل کار شایسته در جمهوری اسلامی ایران، رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- ادواری، بیژن، (۱۳۸۹)، اهمیت و جایگاه ویژه اقتصادی و فرهنگی صنایع دستی کشور و نقش تشکلهای تعاونی در توسعهی این صنعت.
- الحسینی، سید حسن (۱۳۸۵)، تبیین کار شایسته و شاخص های گسترش یافته آن در ایران، طرح پژوهشی مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- الله همدانی، علی (۱۳۸۸)، موانع کارآفرینی در کشور قوانین بازدارنده، اقتصاد ایران
- امامی میبدی، علی. (۱۳۸۳). "بازار کار ایتالیا و زمینه های فرستادن نیروی کار به آن کشور". نشریه اطلاعات سیاسی - اقتصادی. شماره ۲۰۳ و ۲۰۴. صص ۲۱۳-۲۰۴.
- بابا حیدری، ساغر (۱۳۸۰)، بررسی و اندازه گیری عوامل مؤثر بر اشتغال در بخش غیررسمی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد، دانشگاه اصفهان.
- بابایی، ایرج (۱۳۸۰)، مبنای مسئولیت کارفرمایان در ماده ۱۲ قانون مسئولیت مدنی، پژوهش حقوق عمومی، شماره ۵.
- بارون، آر بیرن دی و برنسکامپ، تی (۱۳۸۸)، روانشناسی اجتماعی، ترجمه یوسف کریمی، تهران: روان.
- بختیاری، صادق و خوب خواهی، خجسته (۱۳۸۹)، فصلنامه علمی-پژوهشی جستارهای اقتصادی، سال هشتم، شماره ۱۵.
- بختیاری، صادق (۱۳۸۹)، کار شایسته در بازار کار ایران، فصلنامه راهبرد، شماره ۵۷.
- بهکش، محمد مهدی (۱۳۸۱)، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، چاپ دوم، تهران: نشر نی.
- بیگدلی شاملو احمد (۱۳۸۹) ساماندهی فعالیت مشاغل خانگی در قالب تعاونی های تأمین یکن از مشاغل، دفتر تعاونی های توزیعی وزارت تعاون.
- پرزمنتاس، هرناندو (بی تا)، چالش های ارائه مراقبت های بهداشتی-درمانی نقش برنامه های ملی بیمه بهداشتی-درمانی، ترجمه علی حسن زاده، فصلنامه تأمین اجتماعی، سال پنجم، شماره دوازدهم.
- پژوهشکده علوم اقتصادی دانشگاه علامه طباطبائی و مؤسسه کار و تأمین اجتماعی (۱۳۹۴)، گزارش طرح پژوهشی اعتبار سنجی و آسیب شناسی طرح ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی.
- پیشگاهی فرد، زهرا (۱۳۸۸). «آینده پژوهی وضعیت اشتغال زنان در منطقه خاورمیانه با تأکید بر جایگاه ایران». زن در توسعه و سیاست، 3 (7)، 89-106.

- پیشگاهی فرد، زهرا، امالنبی، پولاب، (۱۳۸۹)، آینده پژوهی وضعیت اشتغال زنان در منطقه خاورمیانه با تأکید بر جایگاه ایران، پژوهش زنان، دوره ۷، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۹، صص ۱۰۶-۸۶.
- تاج مزینانی، علی اکبر و یاسری، زینب (۱۳۹۲)، بررسی سیاست گذاری اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی پژوهشی شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، دوره ۱۵.
- تقی بیگی (۱۳۹۳). بررسی موانع و راهکارهای مناسب توسعه مشاغل خانگی روستایی شهرستان اسلام آباد غرب
- توماس، جی جی، ریسکاوچ، رائل و سیتو، وینچنزو (۱۳۷۶)، اقتصاد غیررسمی، ترجمه و تلخیص منوچهر نوربخش و کامران سپهری، تهران، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.
- حق شنو، سهیل (۱۳۸۴)، آیا حمایت از بهداشت عاملی است برای دستیابی به کار شایسته، مجله کار و جامعه، شماره ۶۴.
- حیدرزاده، کامبیز و عاصدی تهرانی، شراره (۱۳۸۶)، رویکردی نو در بازاریابی، بازاریابی پارتیزانی در برابر بازاریابی سنتی، مجله تدبیر، شماره ۱۸۰.
- حیدری، حسن، صادق پور، سولماز و دهقاندرست، مرتضی (۱۳۹۶)، رابطه بین نااطمینانی تورم و میزان تسهیلات اعطایی قرض الحسنه بانک ها، پژوهش های اقتصاد پولی، مالی (دانش و توسعه سابق)، سال بیست و چهارم، شماره ۱۴.
- حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۲). «نقش توانمندسازی روان شناختی بر تقویت کارآفرینی روستایی؛ مطالعه موردی: استان اردبیل»، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای (20) 11، صص 217- 237.
- حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۴). «نقش سرمایه اجتماعی در تقویت کارآفرینی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: استان اردبیل». «فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی» (2) 26، صص 165- 178.
- خنیفر، ح، احمدی آزر، ... و زمانی فر، م. (۱۳۸۹). نقش انگیزه و عوامل جمعیت شناختی در کار آفرینی خانگی اولین همایش ملی توسعه مشاغل خانگی، ۵۶-۶۱.
- درانی، کمال و صالحی، کیوان (۱۳۸۵)، ارزشیابی هنرستان های کاردانش با استفاده از الگوی سیپ به منظور پیشنهاد چارچوبی برای بهبود کیفیت هنرستان های کاردانش، مجله روانشناسی و علوم تربیتی، سال سی و ششم، شماره ۱ و ۲.
- رضانی فرزانه، طاهره (۱۳۸۵)، انعطاف پذیری اشتغال و امنیت اشتغال، کار و جامعه شماره ۷۱ و ۷۹.
- رنانی، محسن. ساختار اشتغال در بخش غیررسمی کشور، مجله اقتصادی، شماره ۴۹، ۵۰، ۱۳۸۴.
- رنانی، محسن، طیبی، سید کامیل، شیرین، اربابیان و میرزایی، محمد (۱۳۸۹)، رتبه بندی رقابت پذیری

- صنایع بر اساس شاخص انعطاف پذیری نیروی کار، فصلنامه برنامه و بودجه، شماره ۱۱۱.
- رودگر نژاد، فروغ و کریم، کیاکجوری (۱۳۸۹). «چالش‌ها و موانع توسعه کسب و کارهای خانگی». «اولین همایش ملی توسعه مشاغل خانگی چالش‌ها- راهکارها، تهران، ۱۴۳-۱۳۵
- سام آرام، عزت الله، لطیفی، غلامرضا، و امین آقایی، مهرناز. (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر میزبان اشتغال زایی بنگاه های اقتصادی کوچک در ایران. کار و جامعه. شماره ۱۰۶-۱۰۷. صص. ۲۶-۴۵
- سپهری، محمد رضا (۱۳۸۱)، حقوق بنیادین کار، تهران: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- سعدی، حشمت‌اله و حیدری، فریبا (۱۳۹۲). «تعاونی‌های کسب و کار خانگی در استان همدان؛ چالش‌ها و راهکارها». «توسعه کارآفرینی»، (۱) 6، 104-87
- سعدی، حشمت‌اله؛ جلیلیان، سارا و یعقوبی‌فرانی، احمد (۱۳۹۳). تأثیر «کسب و کارهای خانگی بر توانمندی اجتماعی زنان روستایی». «زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان)» 5(3): 85-106.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۴)، اندازه گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی، تهران: انتشارات دوران.
- سیفی، ندا، بلخاری قهی، حسن و محمد زاده، مهدی (۱۳۹۵)، تأملی در رابطه استاد و شاگردی در آموزش هنرها با تأکید بر نظام سنتی، فصلنامه علمی-پژوهشی نگره، شماره ۴۲.
- شفیعی، آزاده، رحیمی تهرانی، عباس و رحیمی تهرانی، اکرم (۱۳۹۷)، تأثیر بوروکراسی بر مطالعات تطبیقی (بر اساس نظریه فرد ریگز)، مجله علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، سال دوم، شماره ۱۰، جلد چهارم.
- صرامی، حسین (۱۳۷۲)، مشاغل غیررسمی: بیکاری نه کاری، ناکاری، چاپ اول، اصفهان-انتشارات جهاد دانشگاهی.
- طباطبایی مؤتمنی، منوچهر (۱۳۷۵)، حقوق اساسی، تهران: نشر میزان.
- طوسی، رمضان؛ جمشیدی، علی رضا و تقدیسی، احمد (۱۳۹۳). کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن؛ (مطالعه‌ی موردی: روستاهای شهرستان مینودشت). (پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی)، (3) 8، 12-1
- علی میرزایی، عرفان؛ و طهماسبی، مریم. (۱۳۸۹). "موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی". کنفرانس بین المللی مدیریت و نوآوری، شیراز.
- فکور ثقیه، امیر محمد (۱۳۹۴)، اندازه گیری زنجیره انعطاف پذیری زنجیره تأمین با استفاده از تئوری سیستم های خاکستری، پژوهش های مدیریت در ایران، دوره ۱۹، شماره ۴.
- فلیک، اووه. (۱۳۹۳)، درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه: هادی جلیلی، تهران: نشر نی.

- قمبرعلی، رضوان و زرافشانی، کیومرث (۱۳۸۷). «شناسایی شاخص‌های موفقیت کارآفرینان روستایی با استفاده از تحلیل مقیاس بندی چندبعدی». فصلنامه توسعه کارآفرینی ۱(۲) 131- 160.
- کریمی، آصف؛ بانکی‌پور، بهزاد و احمدپور داریانی، محمود (۱۳۹۳). «تحلیل سازوکارهای توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط؛ مورد مطالعه: کسب‌وکارهای کوچک و متوسط قزوین». فصلنامه توسعه کارآفرینی ۷(۲) 305- 326.
- گلابی، امیرمحمد و خداداد حسینی، سید حمید (۱۳۹۰). «مفهوم‌پردازی نقش فرد کارآفرین در بازاریابی کسب‌وکارهای خانگی محور». مدیریت بازاریابی ۱۱(۶) 63- 84.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۴)، پیامدهای مدرنیته، مترجم محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- میرجلیلی، ف. (۱۳۸۶). بررسی اقتصادی کار خانگی زنان و شیوه حمایت از آن. تهران: مرکز پژوهشی‌های شورای اسلامی.
- میرغفوری، سید حبیب ا...؛ صیادی توران لو، حسین و طاهری دمنه، محسن. (۱۳۸۸). "تبیین و تحلیل ل‌موانع مؤثر بر کارآفرینی زنان". پژوهش نامه مدیریت تحول. سال ۱، شماره ۲. صص ۴۷-۶۴.
- ناظم، نازفر (۱۳۸۴)، کار شاسسته و بهره‌وری، مجله کار و جامعه.
- نجارزاده، رضا، سبحانی، بهرام و سلیمانی، سیروس (۱۳۹۲)، بررسی رابطه بین تورم و نااطمینانی در کوتاه مدت و بلند مدت: کاربردی از مدل‌های فضا-حالت با واریانس ناهمسانی راه‌گزینی مارکف، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال هجدهم، شماره ۵۴.
- نسترن، مهین، ربیعی، کامران و عبدخدا، کامیار (۱۳۹۴)، تحلیل عوتمل مؤثر بر تمرکز اشتغال غیررسمی در شهر مرزی بانه، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری، شماره چهاردهم.
- هاشمی، سید محمد (۱۳۸۴)، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، تهران: نشر میزان، چاپ اول.
- هرنندی، فاطمه (۱۳۸۲)، کار شایسته و نماگرهای آن در ایران، مجله برنامه و بودجه، شماره ۸۶.
- هوشمندی، حمید (۱۳۸۴)، گرانی نرخ تسهیلات بانکی در ایران، مجله گزارش، شماره ۱۶۷.
- سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی: <https://www.mcls.gov.ir/>.

منابع لاتین:

Alom, F., Abdullah, M. A., Moten, A. R., & Azam, S. F. (2016). Success factors of overall improvement of microenterprises in Malaysia: an empirical study.

- Journal
of Global Entrepreneurship Research, 6(1), 1-13.
- Anker, R, Igor Chernyshev, Phillippe Egger, Farhd Mehran & Joseph Ritter(2002).
Measuring Decent Work with Statistical Indicators, Geneva, International Labour
Office.
- Audretsch, D. B. and Z. J. Acs (1994). "New-firm Startups, Technology, and Macroeconomic Fluctuations", Small Business Economics, Vol . 6,PP. 439–449.
- Berger, B. (1991). The culture of entrepreneurship, San Francisco, CA: ICS Press.
- Blyton,p & Morris,J.(1992) Hrm and limijs of flexibility, reassessinghuman resource management sage publications, London.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative research in psychology, 3(2), 77-101.
- Clark, D. N., & Douglas, H. (2010). Micro business: Characteristics of home-based business in New Zealand. Small Enterprise Research, 17(2), 112-123.
- Dharam GHAI,(2003) Decent Work: Concept and Indicators. International Labour Review, Vol.142, No.2.
- Donga, G., Ngirande, H., & Shumba, K. (2016). Perceived barriers to the development of small, medium and microenterprises: A case study of Thulamela Municipality in the Limpopo Province. Problems and Perspectives in Management,
- Edwards, P., Edwards, S., & Economy, P. (2010). Home-based business for dummies. John Wiley & Sons.
- Fry, F. (1993). Entrepreneurship: A planning Approach. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall.
- Fry, F. (1993). Entrepreneurship: A planning Approach. Englewood cliff's article Hall.P142
- Ghai, D (2006). Decent Work: Objectives and Strategies, (Geneva, ILO).
- Grabowska, Monika (2012) Flexible Employment Forms as an Element of Flexicurity",
- Graham, J., Green, W., & Carole, A. (1984). Estimating the parameters of a